

Psychologické operace - stabilní součást moderních vojenských operací

(Připravuje se doktrína psychologických operací AČR)

Psychologické operace jsou v NATO velice známým a často užívaným pojmem. Především Spojené státy americké, Velká Británie a Německo mají v této oblasti dlouholeté praktické zkušenosti a jsou tedy v jejich využívání daleko před ostatními. V současné době se však začíná problematika psychologických operací dynamicky rozvíjet i v ostatních členských státech NATO. Patří mezi ně především Polsko, Itálie, Turecko, Španělsko, Belgie, nově také některé státy PfP jako je Rumunsko.

Pro psychologické operace se vžil zkratka PSYOPS (Psychological Operations), která se používá ve všech dokumentech NATO a převzala ji i AČR. V literatuře se můžete setkat zároveň se zkratkou PSYOP, jenž znamená totéž a je používána v USA [1]. Co se za touto zkratkou skrývá?

Definice psychologických operací

Doktrína PSYOPS NATO (AJP 3.7) definuje **psychologické operace** jako plánované psychologické činnosti prováděné v době míru, krizí a ve válce zaměřené na nepřátelské, spojenecké a neutrální cílové skupiny za účelem ovlivnit jejich postoje a chování takovým způsobem, aby bylo dosaženo vytyčených vojenských a politických cílů. Tuto definici obsahuje i připravovaná doktrína PSYOPS Armády České republiky.

Například dokumenty Armády USA definují psychologické operace jako plánované operace zaměřené na ovlivňování emocí, motivů, myšlení, postojů a chování vybraných objektů psychologického působení (organizace, skupiny, jednotlivci, vlády), aby jejich reakce byly v souladu se zájmy a cíly původce psychologických operací.

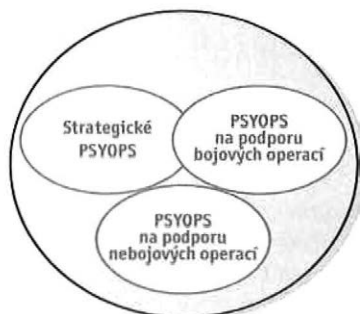
Mohli bychom zde uvést dlouhý výčet definic z mnoha dokumentů zabývajících se touto tématikou, ale v podstatě se od sebe nijak výrazně neliší. Všeobecně se shodují i v tom, že cílem PSYOPS je prostřednictvím sdělení **oslabit vůli cílových skupin protivníka či potenciálního protivníka ke kladení odporu nebo k vedení aktivní bojové činnosti, dále pak posílit podporu spojenců pro naše politické a vojenské cíle a získat podporu a spolupráci nezúčastněných či nerozhodnutých cílových skupin.**

Psychologické operace vedené na kterékoli úrovni jsou zaměřené na tzv. cílové skupiny (*Target Audience*). **Cílovou skupinu** představují osoby nebo jednotlivci s určitými společnými charakteristickými znaky, které jsou určeny k ovlivňování prostřednictvím psychologických operací. Cílovou skupinou nikdy není vlastní armáda nebo obyvatelstvo. Charakteristickými znaky mohou být věk, pohlaví, etnická příslušnost, náboženské vyznání, zaměstnání, příslušnost k vojenským organizacím apod. Důležitou roli při komunikaci s cílovou skupinou hrají **klíčoví komunikátoři**, které lze charakterizovat jako jedince, k němuž se cílová skupina nejčastěji obrací pro zhodnocení nebo interpretaci informací či událostí. Dobře vytipovaní klíčoví komunikátoři pak usnadňují přístup k cílové skupině a spoluvytváří možnost efektivního vedení PSYOPS.

Rozdělení a charakteristika kategorií psychologických operací

Psychologické operace rozdělujeme na tři základní kategorie (obr. 1):

- ❑ Strategické psychologické operace (SPO - *Strategic Psychological Operations*).
- ❑ Psychologické operace k podpoře bojových operací (CPO - *Combat Psychological Operations*).
- ❑ Psychologické operace k podpoře nebojových operací (CRPO - *Crises Response Psychological Operations*).

Obr. 1: Psychologické operace

Strategické psychologické operace (SPO) jsou plánovaným psychologickým působením vedeným na cílovou skupinu v době míru, krizových situací a v době válečného stavu. Cílem SPO je získat podporu a spolupráci spřátelených a neutrálních zemí a snížit vůli a odhodlání protivníka vést válku vůči České republice a Severoatlantické alianci. SPO jsou v míru součástí uplatňování bezpečnostní a obranné politiky směřující k dosažení národních zájmů České republiky. V případě vzniku krizové situace, SPO demonstrují odhodlání, vůli a způsob kterým ji chtějí řešit představitelé státu a obyvatelstvo. SPO jsou plánovány, řízeny a vedeny silami a prostředky státních orgánů, zejména ministerstvem zahraničních věcí. V případě nutnosti mohou být tyto operace koordinovány s velitelstvím NATO, avšak vždy za ně nesou svrchovanou odpovědnost jednotlivé země. Rezort obrany bude v případě potřeby přispívat svými silami a prostředky k jejich plánování nebo tvorbě produktů psychologického působení.

Psychologické operace k podpoře bojových operací (CPO) jsou plánovány a vedené v době válečného stavu jako integrální součást bojových operací k zabezpečení obrany státu nebo kolektivní obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy. Podle hlediska času je lze charakterizovat jako krátkodobé a na operačním stupni jsou vedeny jako součást informačních operací. Cílem CPO je vyvíjet psychologický nátlak na síly protivníka a obyvatelstvo pod kontrolou protivníka v oblasti bojové činnosti, a napomoci tak dosažení operačních a taktických cílů operace. CPO jsou v podmínkách AČR plánovány a řízeny velitelem operačního uskupení a vedeny silami a prostředky Armády České republiky.

Psychologické operace k podpoře nebojových operací (CRPO) jsou plánovány psychologické aktivity prováděné jako integrální součást nebojových operací. Jejich záměrem je přispět k vytvoření atmosféry kooperace mezi obyvatelstvem a působícími vojenskými jednotkami s cílem napomoci k uklidnění situace, prosazení míru, ovlivnění politického prostředí, zamezení nelegálních aktivit apod.

V případě poskytnutí pomoci obyvatelstvu Armádou České republiky při nevojenském ohrožení (přírodní katastrofy a pohromy) mohou být síly a prostředky psychologických operací využity k informování veřejnosti. V tomto případě se ale jednoznačně nejedná o psychologické operace.

Uvedené rozdělení vychází z připravované doktríny psychologických operací AČR. Jednotlivé kategorie mají určité odlišnosti a s tím spojený rozličný způsob vedení psychologických operací.

Plánování psychologických operací

Provedení efektivních psychologických operací vždy předchází včasné a kvalitní plánování, stejně tak, jako u ostatních vojenských činností. Plánování PSYOPS je součástí **operačního plánovacího procesu** a probíhá ve štábu velitele daného stupně velení a řízení, který má oprávnění k vedení psychologických operací. Plánování strategických psychologických aktivit probíhá na strategickém stupni velení a řízení. Plánování psychologických aktivit k podpoře bojových a nebojových operací probíhá u štábu svazu nebo svazku, který se podílí na řešení dané krize. **Za vedení psychologických operací zodpovídá velitel.**

Plánování psychologických operací je koordinovaný štábní proces k určení nejvýhodnějšího způsobu použití sil a prostředků psychologických operací k podpoře vojenských operací a probíhá v následujících fázích:

- ☐ zahájení plánování,
- ☐ ujasnění úkolu,
- ☐ zpracování záměru použití sil a prostředků psychologických operací,
- ☐ zpracování výstupů plánování psychologických operací.

Plánování psychologických operací je **vždy zahájeno současně** s plánováním použití sil a prostředků daného stupně velení a řízení. Počátečním krokem je vytvoření štábního prvku k plánování psychologických operací, který je přidělen z jednotky psychologických operací pozemních sil.

Cílem **ujasnění** úkolu je upřesnění podmínek vedení psychologických operací a zahrnuje: studii úkolu velitele a přílohy rozkazů psychologických operací, stanovených nadřízeným stupněm,

- ☐ studii vydaných norem pro psychologické operace,
- ☐ hodnocení vlastních i protivníkových sil a prostředků k vedení PSYOPS,
- ☐ hodnocení prostředí (stav komunikační infrastruktury pro distribuci produktů, dostupnost medií, sledovanost, jejich orientace na politické či vojenské organizace, skupina apod.)
- ☐ určení cílových skupin

Stěžejním prvkem plánování je **analýza cílových skupin** (TAA - *Target Audience Analysis*), kterou lze vymezit jako systematický a nepřetržitý proces sběru, vyhodnocování a třídění informací o kulturních, sociálních, etnických, náboženských a společenských podmínkách uvnitř dané cílové skupiny obyvatelstva či jednotlivců. Sběr informací provádí příslušníci psychologických operací, zpravodajské orgány AČR a v případě potřeby i externí specialisté na daný region.

Analýza definuje **slabá a zranitelná místa** příslušníků cílových skupin, jejich **vnímavost** na psychologické působení a **účinnost** použitých prostředků šíření produktů jako ukazatel hodnocení psychologických operací.

Při zpracování **záměru použití sil a prostředků psychologických operací** se upřesňuje počáteční hodnocení psychologických operací a výstupem je stanovení návrhů cílů psychologických operací (vychází z cílů operace velitele daného stupně velení a řízení), zpracování návrhu plánu použití psychologických operací, zpracování a posouzení návrhů produktů psychologického působení a určení způsobu jejich šíření (distribuce).

Na rozhodovacím brífinku je velitel následně seznámen se záměrem použití sil a prostředků psychologických operací, který obsahuje:

- ❑ úkoly k vedení psychologických operací,
- ❑ určení cílových skupin,
- ❑ způsoby šíření produktů psychologického působení,
- ❑ koncepty produktů psychologického působení,
- ❑ indikátory pro stanovení úspěšnosti PSYOPS,
- ❑ složení skupiny k posuzování produktů PSYOPS.

Posuzování návrhů produktů psychologického působení provádí skupina odborníků schválená velitelem. Její složení se mění v závislosti na podmínkách, druhu operace a časových možnostech. Obvykle se skládá z právního poradce, jazykového experta, odborníka na informační operace, politického poradce apod. Při hodnocení se vychází i z výsledků tzv. **před-testování**, které napomáhá k určení nejúčinnějších produktů PSYOPS. Jde o testování připravených produktů na předem vytipované a dostupné skupině, která svou charakteristikou co nejvíce odpovídá cílové skupině. Lze tak předejít jazykovým nejasnostem, použití negativně chápaných barev, symbolů apod.

Při schvalování produktů má konečné slovo vždy velitel. Bez jeho svolení nelze žádný produkt psychologického působení distribuovat.

Výstupem operačního plánovacího procesu je **zpracování výstupních dokumentů** (předběžný plán, stálý obranný plán nebo operační plán). Prvek plánování psychologických operací v této fázi zpracovává:

- a) grafický výstupní dokument - mapa v příslušném měřítku, která je součástí operačního plánu/rozkazu daného stupně velení a řízení,
- b) textový dokument - příloha L operačního plánu/rozkazu, výstupní dokument operačního plánování [2].

Vedení psychologických operací

Vedení psychologických operací zahrnuje **tvorbu a distribuci produktů** psychologického působení příslušníkům cílových skupin. Produkty psychologického působení lze rozdělit na následující kategorie:

- ❑ tiskové (letáky, plakáty, noviny, časopisy),
- ❑ audio (krátké prohlášení, výzvy, rádiové spoty),
- ❑ video (krátké filmy, reportáže, animované produkty, reklamní spoty),
- ❑ softwarové (webové stránky).

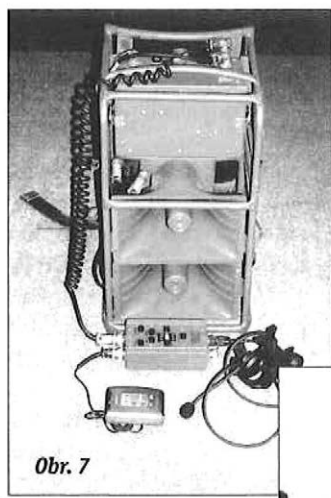
Tvorbu produktů psychologického působení lze zabezpečit silami a prostředky psychologických operací v prostoru rozmístění nebo silami a prostředky na území jiného státu, a posléze je dopravit na místo distribuce. První způsob zpravidla neumožňuje využití náročných technologií, které zaručují vyšší kvalitu produktů, a rovněž limituje jejich vyrobené množství. Druhý způsob je však časově náročnější a vyžaduje bezchybnou koordinaci přepravy či přenosu. Je-li možné využití satelitních linek nebo dostatečně rychlé letecké přepravy, je druhá varianta bezesporu zárukou kvality. Tvorbu produktů z pravidla zajišťuje **centrum pro tvorbu produktů (PDC - Product Development Centre)**. Při rozhodování o zabezpečení tvorby produktů

se musí vzít do úvahy úroveň, objem a rozsah potřeby jednotlivých kategorií produktů, úroveň a možnosti podpory hostitelskou zemí a podmínky pro plnění úkolů. V praxi se většinou jedná o kombinaci obou možností, především u států, jejichž psychologické operace jsou stabilní součástí vojenských operací, jako USA, Velká Británie a Německo.

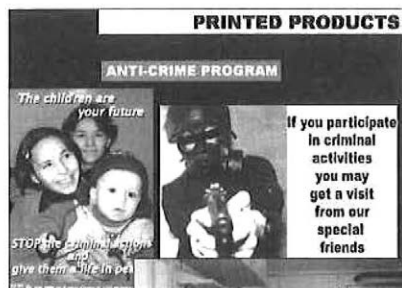
Tiskové produkty (obr. 2, 3) jsou podle možností šířeny letecky (letákové bomby), dělostřelectvem nebo přímou distribucí, např. prostřednictvím taktických týmů PSYOPS, které jsou v přímém styku s cílovou skupinou.

Šíření **audio a video produktů (obr. 4, 5, 6)** je zabezpečováno sdělovacími prostředky, které jsou dostupné v operačním prostoru. Jde o distribuci produktů zabezpečenou dohodou či komerčním způsobem, případně silami a prostředky Aliance.

Jednotka psychologických operací má standardně ve své organizační struktuře prvek se silami a prostředky k vedení psychologických operací na taktickém stupni, tzv. **taktické týmy PSYOPS (TPT - tactical PSYOPS teams)**, které zajišťují šíření audio produktů, přímou komunikaci s cílovou skupinou a šíření tiskových produktů (obr. 7).

Obr. 7

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Šíření audio produktů je zabezpečováno prostředky hlasité reprodukce. Umístění prostředku musí zabezpečit co nejlepší šíření zvukového signálu a zajištění jeho ochrany a obrany. Při přímé komunikaci PSYOPS ústně předává připravené informace členům příslušné cílové skupiny. Komunikace se provádí za podmínek maximálního snížení ohrožení členů PSYOPS při jejich nasazení a může být doplněna distribucí tiskových produktů. Tým musí být doplněn tlumočníkem a z hlediska posilování důvěry je vhodné nasazovat totožnou skupinu na stejném místě.

Kontra PSYOPS

Používání psychologických operací je již dlouhodobě všeobecně rozšířeno. Je tedy více než pravděpodobné, že i naše jednotky a obyvatelstvo na území ČR mohou být vystaveni působení psychologických operací ze strany protivníka.

Kontra PSYOPS jsou definovány jako souhrn opatření k ochraně vlastních vojsk a obyvatelstva před účinky psychologického působení vedené protivníkem.

Analýza produktů psychologického působení protivníka je prováděna orgány psychologických operací ve spolupráci se zpravodajskou službou a psychologickou službou. Obsahuje definování zdroje, charakterizuje obsah, specifikuje cílové skupiny, použitá média k šíření a možný zamýšlený a nezamýšlený účinek produktů psychologického působení.

Orgány psychologických operací následně navrhnou veliteli opatření k ochraně vlastních vojsk před účinky psychologického působení protivníka. Realizace odsouhlasených opatření je zabezpečována veliteli všech stupňů velení a řízení.

Všichni příslušníci psychologických operací musí mít nejen kvalitní základní, ale i odborný výcvik. Jelikož jsou PSYOPS vedeny v rámci NATO většinou v mezinárodním týmu je pro příslušníky psychologických operací nezbytná nejen dobrá znalost anglického jazyka, ale i postupů vyplývajících z dokumentů NATO, a s tím související stupeň bezpečnostního prověření (NATO SECRET). Očekává se od nich nejen znalost vlastních sil, ale především znalost protivníka, umění vcítit se do myšlení a chování cílové skupiny. Tomu musí předcházet kvalitní vzdělávání dobře vybraného personálu a současně i dlouhodobé sbírání praktických zkušeností. Jen tak mohou být psychologické operace úspěšné.

Odborníci v oblasti plánování psychologických operací musí být již od samého počátku součástí týmu, který plánuje danou operaci. Musí mít všechny dostupné informace o zamýšlených postupech, aby mohli vytvořit nejefektivnější variantu psychologického působení, která spolu s ostatními vojenskými činnostmi podpoří splnění úkolu jednotky. Na druhé straně je nutné i vzdělávání velitelů, aby věděli k čemu a jak PSYOPS použít. Neméně důležité je i profesionální technické zázemí, které se musí pro PSYOPS vytvořit, mají-li fungovat efektivně.

Závěr

Zatímco PSYOPS jsou v USA, Velké Británii či Německu už nedílnou součástí vojenských operací, v jiných státech jsou teprve ve svém zrodu. Proto označení psychologické operace mohou u mnohých vyvolávat rozpaky a někteří je stále ještě zaměňují s psychologickou službou.

Psychologickými operacemi se v AČR zabývá zatím jen relativně malá skupina lidí. Na sekci perspektivního plánování GŠ se připravuje doktrína psychologických operací AČR, která by

měla být vydána v polovině letošního roku. Pracuje zde také pracovní skupina PSYOPS, jež se spolupodílí na přípravě příslušníků AČR určených pro psychologické operace. Jedná se o několik desítek příslušníků pozemních, vzdušných sil a sil územní obrany. Jsou vzdělávání v národních kurzech a deset z nich se zúčastnilo různých zahraničních kurzů PSYOPS v USA a v Německu. Někteří mají zkušenosti z práce PSYOPS v misi KFOR v Kosovu, velitelství mezinárodní brigády střed, Priština, MNB (C) - *Multinational Brigade Centre*, a další ze cvičení NATO.

Nabízí se nám možnost, poučit se z chyb těch zkušenějších, a jít přímou cestou k cíli. Byla nám nabídnuta pomocná ruka. Dobrým příkladem jejího využití byl seminář NATO PSYOPS v Olomouci, který se uskutečnil v loňském roce za spolupráce příslušníků oddělení operací a doktrín sekce perspektivního plánování generálního štábu (SPP GŠ) a mobilního týmu ze SHAPE, či společný výcvik se 6. praporem psychologických operací (6th BN PSYOPS) USA v Brně v letech 2001 a 2002.

Je jen na nás jestli tuto šanci využijeme a nebo ji promarníme. Moderní armáda by jistě měla využívat nejmodernější a nejúčinnější dostupné vojenské technologie k vedení vojenských operací. Jelikož AČR je zároveň armádou demokratickou, jejímž hlavním úkolem je obrana, měla by využít všechny dostupné možnosti k odvrácení či zmírnění dopadu ozbrojeného konfliktu - a to ještě dříve, než padne první výstřel.

Poznámky:

- [1] Definice psychologických operací uvádí např. také Mgr. J. HODNÝ: „Psychologické operace USA v období leteckých útoků NATO proti Jugoslávii a během operace JTF Shining Hope (březen až červen 1999)“ ve *Vojenských rozhledech* 1/2003, otázkami vedení psychologických operací se zabývá Ing. J. PROCHÁZKA: „Psychologické a informační operace: organizace psychologické a informační kampaně v mírové misi SFOR II“ ve *Vojenských rozhledech* 1/2001.
- [2] Viz příloha číslo 4 doktríny operačního plánování AČR (AD-5).

Je potřeba vyvinout úsilí pro reformu Organizace spojených národů a především to, že ochrana západního společenství a hodnot, jako je demokracie, jako jsou lidská práva vyžaduje, abychom měli například kvalitní armády, armády schopné operovat i mimo naše území, že nevystačíme pouze s diplomacií, jakkoliv ji všichni upřednostňujeme a dáváme jí přednost, jakkoliv nikdo z nás si nepřejí nasazení vojsk, jakkoliv nikdo z nás nevolá, netouží po válečných operacích, ale ukazuje se, že někdy je to nezbytné a speciálně pro nás, pro český národ s naší zkušeností z uplynulého století, z třicátých let, je zjevné, že někdy včasné použití ozbrojené síly je cestou, která zabrání podstatně horším věcem, než jsou ty špatné věci, které vždycky s válečným konfliktem souvisí. Kdyby se Hitlerovo Německo podařilo zastavit již ve třicátých letech, byť za cenu války, tak bychom si ušetřili ty obrovské desetimilionové ztráty, které v Evropě byly mezi lety 1939 až 1945.

*Z rozhovoru s poslancem Parlamentu ČR Petrem Nečasem,
Český rozhlas 6
17. 4. 2003*